

Beheer damherten Amsterdamse Waterleidingduinen

Rapportage 2015-2016

Mei 2016

INHOUD

	Samenvatting	3
1	Inleiding	4
2	Uitvoering beheer	5
2.1	Plaatsen hekken	6
2.2	Beheer binnen leefgebied	6
	2.2.1 Actief beheer winter 2015-2016	6
	2.2.2 Reactief beheer winter 2015-2016	7
	2.2.3 Afzet geschoten damherten	8
2.3	Beheer buiten het leefgebied	8
2.4	Rol van de regionale beheercommissie	9
2.5	Rol van de Raad voor de Dierenaangelegenheden	9
3	Monitoring effecten van het beheer	10
3.1	Beheer binnen leefgebied	10
	3.1.1 Populatieontwikkeling	10
	3.1.2 Flora en fauna	10
3.2	Beheer buiten leefgebied	11
	3.2.1 Verkeersveiligheid en overlast	11
	3.2.2 Landbouwschade	12
3.3	Reacties uit de omgeving	13

SAMENVATTING

De groei van de populatie damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen en omgeving leidde meer dan 10 jaar geleden tot een toename van het aantal aanrijdingen, schade aan de landbouw en overlast in de omgeving. Waternet heeft toen hekken geplaatst en de provincies Noord- en Zuid-Holland hebben een zgn. nulstandbeleid buiten het leefgebied van de damherten ingevoerd. Met het groeien van de populatie werd ook de schade aan de natuurwaarden in het gebied steeds zichtbaarder en de noodzaak om het aantal damherten te reduceren steeds groter. Begin 2016 hebben Gedeputeerde Staten van de provincies Noord- en Zuid-Holland ontheffing verleend om de damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen actief te beheren. Waternet heeft in maart 2016 een start gemaakt met het actief beheer. Conform de wens van de gemeenteraad heeft Waternet tevens met de vergunningverleners en handhavers van de provincie en de beheerder van de Oostvaardersplassen de kaders verkend waarbinnen het reactief beheer kan worden toegepast binnen de AWD en hieraan uitvoering gegeven. Jaarlijks rapporteert Waternet over de uitvoering en de effecten van het beheer. Deze rapportage 2015-2016 is de eerste. De hoofdpunten uit deze rapportage zijn:

- De damherten en reeën in de AWD en in de andere delen van het leefgebied zijn op 30 en 31 maart 2016 geteld. De voorlopige uitslag laat zien dat er in de AWD 3907 damherten en 3 reeën leven. De populatie damherten groeit nog steeds met gemiddeld 20% per jaar.
- Het actief beheer is voorzichtig en zorgvuldig opgestart. In de tweede helft van maart zijn 74 dieren geschoten.
- 4 damherten zijn vanwege matige conditie geschoten. Daarbij is het protocol reactief beheer gehanteerd. Omdat de winter zacht was en de meeste dieren in goede conditie de winter zijn doorgekomen is het aantal dieren dat geschoten is vanwege een slechte conditie laag.
- De schade aan de natuurwaarden binnen de AWD zal zich nog niet kunnen herstellen, omdat er dit jaar nog geen sprake is van een afname van de omvang van de populatie.
- De hekken in combinatie met het nulstandbeleid buiten leefgebied hebben geleid tot een verbetering van de verkeersveiligheid in de directe omgeving van de AWD en afname van de meldingen van landbouwschade in de hele regio. In Zandvoort veroorzaakt een grote groep herten nog regelmatig overlast.

1 INLEIDING

De damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) en omgeving zijn al jarenlang onderwerp van gesprek. In de afgelopen 12 jaar is de damhertenpopulatie bijna vertienvoudigd. Dit leidt tot een aantal problemen. In eerste instantie tot een toenemend aantal aanrijdingen en schade aan landbouw. In dit verband zijn o.a. hekken geplaatst en is in 2011 overgegaan tot een zgn. nulstandbeleid buiten het leefgebied van de damherten. Met het groeien van de populatie werd de schade aan natuurwaarden steeds zichtbaarder en de noodzaak om het aantal damherten te reduceren steeds groter.

In 2015 is het "Faunabeheerplan damherten in het Noord- en Zuid-Hollandse duingebied 2016-2020" opgesteld met daarin een onderbouwing van de noodzaak voor beheer van de damhertenpopulatie. Op basis van dit Faunabeheerplan hebben Gedeputeerde Staten van de provincies Noord- en Zuid Holland begin 2016 ontheffing verleend om de damhertenpopulatie actief te beheren.

Deze rapportage gaat in op de uitvoering van het beheer in de AWD en de monitoring van de effecten van het beheer en zal jaarlijks verschijnen.

Stand van zaken procedure

De provincies Noord- en Zuidholland hebben de ontheffing Flora- en faunawet op 9 februari verleend. Stichting De Faunabescherming is op 16 februari in beroep gegaan en heeft een voorlopige voorziening aangevraagd om het afschieten van damherten te voorkomen. De rechter heeft op 10 maart de voorlopige voorziening afgewezen. De behandeling van het beroep vindt op 19 juli plaats. Naast de Faunabescherming hebben de Dierenbescherming en Stichting Herstel Inheems Duin een beroepschrift ingediend. Na de uitspraak is hoger beroep mogelijk bij de Raad van State.

Op 9 februari heeft de provincie ook de vergunning Natuurbeschermingswet verleend. Stichting De Faunabescherming en Stichting Herstel Inheems Duin hebben bij de Raad van State een beroepschrift ingediend. De Afdeling bestuursrechtspraak hanteert als norm dat zij binnen een jaar na ontvangst van het beroepschrift uitspraak doet.

2 UITVOERING BEHEER

Het door de provincies vastgestelde Faunabeheerplan damherten in het Noord- en Zuid-Hollandse duingebied 2016-2020 heeft in kaart gebracht welke maatregelen er nodig zijn om de damherten in de regio tussen IJmuiden en Den Haag te beheren. In het faunabeheerplan is onderscheid gemaakt in:

- een 'leefgebied voor damherten': het gaat hier om (voornamelijk) duingebied, waarin zich een damhertenpopulatie kan en mag handhaven.
- een 'nulstandsgebied': het gaat hier om (voornamelijk) agrarisch en bebouwd gebied waar het damhert ongewenst is vanwege schadedreiging. In dit gebied is het streven een minimale stand (nulstand), net als in de bufferzones (aan de randen van het leefgebied waar dieren het gebied verlaten).

Ligging plangebied en leefgebied

De in het plan voorgestelde beheermaatregelen zijn:

- Handhaven en eventueel aanpassen van bestaande wildroosters en hekken.
- Actief beheer: beheerafschot binnen het leefgebied ter regulering van de stand.
- Reactief beheer: uit het lijden verlossen van zieke of gebrekkige dieren.
- Afschot in de bufferzones van het leefgebied en buiten het leefgebied

2.1 PLAATSEN HEKKEN

Waternet heeft het hekkenprogramma in 2013 afgerond. Afgelopen jaar heeft Waternet op verzoek van de gemeente Zandvoort twee extra inspringvoorzieningen gemaakt. Dit zijn plekken waar damherten die buiten het leefgebied lopen, het leefgebied weer in kunnen. Buiten de hekken vindt er een nulstandbeleid plaats (zie paragraaf 2.3).

2.2 BEHEER BINNEN LEEFGEBIED

2.2.1 Actief beheer winter 2015-2016

Het actief beheer binnen het leefgebied heeft als doel om het aantal damherten te verminderen tot een aantal dat in balans is met de overige natuurwaarden en waarbij de kans op schade en overlast gering is. Het streven is een populatie van circa 1000 damherten voor de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) en het Nationaal Park Zuid-Kennemerland (NPZK) tezamen (AWD 800, NPZK 200), die ook in de toekomst goed zichtbaar blijft. Naast het actief beheer gericht op het terugbrengen van de populatie zal vanzelfsprekend het reactief beheer gericht op het voorkomen van onnodig en uitzichtloos lijden uitgevoerd blijven worden.

In maart 2016 is een start gemaakt met het actief beheer in de regio Kennemerland. Waternet heeft 74 dieren in de AWD geschoten, voornamelijk kalveren. Er zijn geen drachtige hinden geschoten. Het beheer is zorgvuldig en voorzichtig opgestart, waardoor er slechts gedurende een korte tijd actief beheerd kon worden. In het NPZK zijn 111 dieren geschoten. De FBE's leveren in de loop van het jaar een volledig overzicht van het afschot tussen IJmuiden en Noordwijk.

Veiligheid

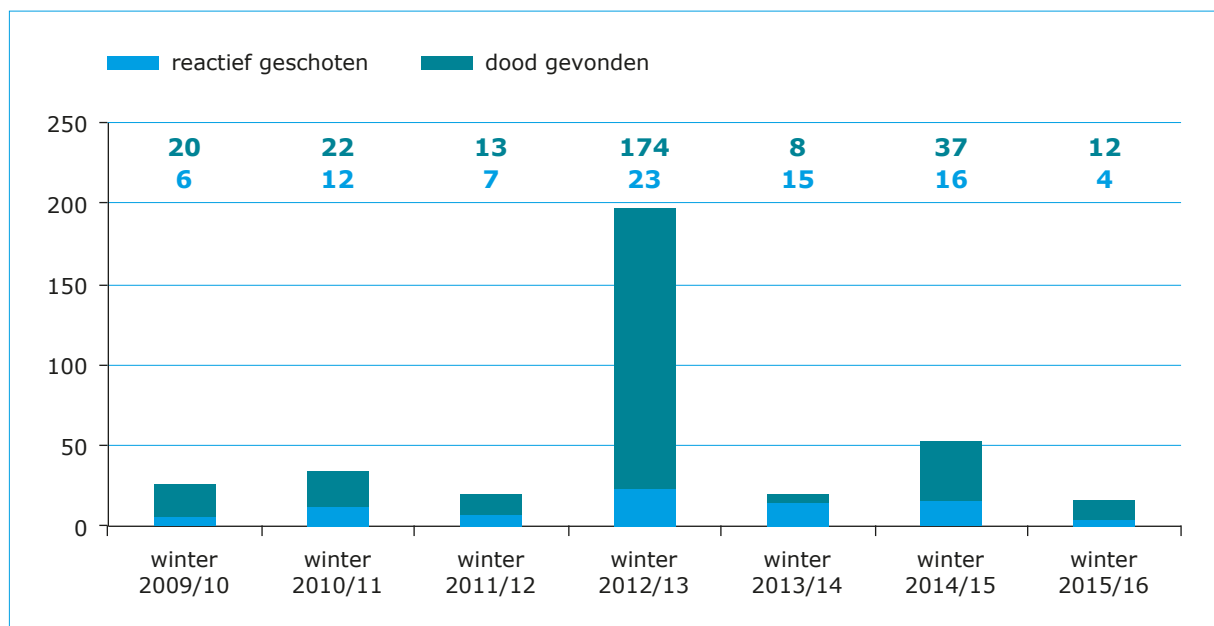
De boswachters van Waternet voeren het beheer uit. Afschot vindt plaats in de wintermaanden (1 november tot en met 31 maart), om de kalvertijd en de bronst niet te verstoren. De eerste jaren ligt de nadruk op vrouwelijke dieren. Deze dieren bevinden zich over het algemeen wat meer in het centrum van het gebied. Om confrontatie met bezoekers te vermijden vindt actief beheer niet plaats in de buurt van de ingangen en ligt de nadruk van het actief beheer op de gebieden in het centrum (een deel daarvan is afgesloten voor het publiek). In het weekend vindt er geen afschot plaats. De boswachters lossen alleen een schot als de veiligheid absoluut gegarandeerd is. Ze werken daarom in tweetallen, een boswachter en een buddy. De buddy assisteert vanwege veiligheid van het publiek en capaciteit bij de verwerking van geschoten dieren. De boswachters werken met een geluiddemper, waardoor de knal minder hard is, wat minder verstoring geeft voor mens en dier.

Registratie

Elk geschoten dier krijgt een nummer (label), dat de FBE verstrekt, en wordt opgenomen in het fauna registratie systeem van de FBE.

2.2.2. Reactief beheer winter 2015-2016

Het reactief beheer heeft als doel onnodig en uitzichtloos lijden van de damherten te voorkomen. In 2015 heeft Waternet voor de uitvoering van het reactief beheer een protocol opgesteld. Conform de wens van gemeenteraad zijn met de vergunningverleners en handhavers van de provincie en de beheerder van de Oostvaardersplassen de kaders verkend waarbinnen het reactief beheer in opgerekte vorm kan worden toegepast in de AWD. Waternet heeft uitvoering gegeven aan dit beheer, zodat in een vroegtijdig stadium dieren waarvan mag worden verwacht dat ze de winter niet overleven, uit het lijden worden verlost. Afgelopen winter was zacht waardoor verreweg de meeste dieren in goede conditie de winter zijn doorgelopen. Waternet blijft, naast beheer gericht op populatiereductie, inzetten op reactief beheer.

Aantallen reactief geschoten dieren en dood gevonden dieren in de AWD (2009-2016)

'Onnodig en uitzichtloos lijden' betekent dat dieren blootstaan aan omstandigheden die hun natuurlijk aanpassingsvermogen overschrijden. Dat is bijvoorbeeld het geval bij ernstig voedseltekort, terwijl de vetreserves van het dier op zijn, of door verwonding. De lichamelijke conditie is dan zodanig dat het dier niet op eigen kracht en aanpassingsvermogen kan herstellen. Of een dier kan herstellen hangt niet alleen af van de lichamelijke conditie, maar ook van het voedselaanbod en de verwachte weersomstandigheden.

Ieder jaar zullen er ook dieren op een natuurlijke wijze sterven. Door de uitgestrektheid van het terrein is er geen garantie dat de beheerders elk dier in verminderde conditie vinden.

Waternet monitort continu de werkbaarheid van het protocol en evalueert deze in samenspraak met de coördinator faunabeheer, de dierenarts en de inspecteurs van de provincie. Om de controleerbaarheid achteraf mogelijk te maken registreert Waternet ook elk reactief geschoten dier in het registratie systeem van de Faunabeheereenheden (FBE)¹. Het protocol is te lezen in het damhertendossier (www.waternet.nl/awd).

¹ De Flora- en faunawet kent de FBE een coördinerende rol toe bij het planmatig beheer van diersoorten en de bestrijding van schade aangericht door dieren, met als doel tot afstemming van faunabeheer in aangrenzende gebieden te komen. In het bestuur van de FBE in Noord-Holland worden de terrein beherende instanties vertegenwoordigd door Waterbedrijf PWN.

2.2.3 Afzet geschoten damherten

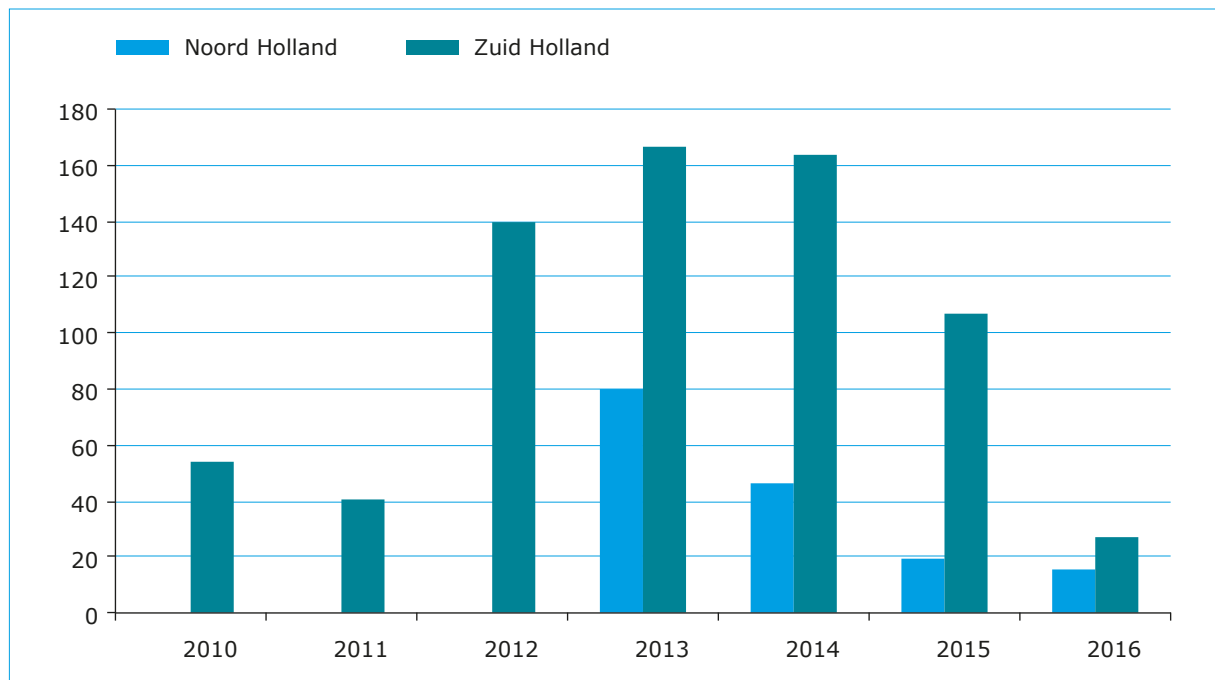
Waternet heeft voor de verwerking van de damherten een contract met een firma te Amsterdam afgesloten. Deze verwerkt het vlees en zet dit voor een groot deel af in de horeca van Amsterdam en bij enkele poeliers in de omgeving rond de AWD. Het product zal herkenbaar zijn als hertenvlees uit de AWD. Met de voedselbank en de verwerker is bepaald dat een substantieel deel (20%) naar de voedselbank in Amsterdam gaat.

Van de 74 geschoten dieren in maart 2016 waren er 61 voor consumptie geschikt en aan Van Meel geleverd. De overige dieren waren te mager. Volgens afspraak heeft Van Meel 20% geleverd aan de Voedselbank. Op 31 maart zijn de eerste pakketten geleverd. De overige 80% is naar horeca en lokale wildhandels gegaan.

De verkoop van het vlees heeft ca. €1.300 opgebracht. Daartegenover staan ca. 96 manuren actief beheer. Er is derhalve geen sprake van een netto opbrengst ('winst') van het beheer.

2.3 BEHEER BUITEN HET LEEFGEBIED

Afschot buiten het leefgebied (onder regie van de FBE) en in de bufferzones heeft als doel om een minimale stand te handhaven buiten het leefgebied ten behoeve van de verkeersveiligheid en om schade en overlast te voorkomen. Vooral mannelijke dieren trekken het leefgebied uit en worden geschoten.

Afschot buiten leefgebied in Noord Holland en afschot buiten leefgebied en in de bufferzones in Zuid-Holland (tot en met 31 maart 2016)

2.4 ROL VAN DE REGIONALE BEHEERCOMMISSIE

Er is een regionale beheercommissie ingesteld waaraan beheerders, provincie, FBE, Wildbeheereenheid (zorgt voor coördinatie van de uitvoering van het beheer in een regio) en politie deelnemen. De commissie begeleidt de uitvoering van het beheer, de regionale telling en stelt de jaarlijkse uitvoeringsplannen vast. Zij monitoren de voortgang van het beheer, de populatieontwikkeling en de schadeontwikkeling.

Voor de AWD is het streven om de damhertenpopulatie in de beheerperiode 2016-2020 geleidelijk terug te brengen naar de streefstand van 800 damherten. Er kan aanleiding zijn om het beheer in de loop van het Faunabeheerplan aan te passen. In overleg met de beheercommissie zal Waternet de provincie vragen de voorwaarden waarbinnen afschot mag plaatsvinden, indien nodig, aan te passen.

Bij de evaluatie van het beheer zal ook een verkenning plaatsvinden van de mogelijkheid voor verwijdering van het hek op de natuurbrug tussen de AWD en het NPZK. Waternet heeft, nu het actief beheer tot stand is gekomen, het openstellen van het ecoduct aan de orde gesteld in het gezamenlijk beheeroverleg.

2.5 ROL VAN DE RAAD VOOR DE DIERENAANGELEGENHEDEN

Waternet heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) gevraagd mee te denken over het damhertenbeheer in de regio, met name ten aanzien van het aspect dierenwelzijn. De RDA is een onafhankelijke raad van deskundigen die de staatssecretaris van Economische Zaken gevraagd en ongevraagd adviseert over multidisciplinaire vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid. De RDA behandelt vraagstukken over de volle breedte van het dierbeleid: over gehouden en niet-gehouden - dus 'in het wild levende' - dieren, over hobbydieren, over gezelschapsdieren, en over productie- en proefdieren.

De RDA heeft al aangegeven het beheer in de AWD eventueel te willen bezien als casus bij het opstellen van een landelijke richtlijn voor het welzijn van 'dieren in de natuur'.

Daarnaast participeert Waternet in onderzoek van de Universiteit Utrecht. Zij doen onderzoek naar dierenwelzijn, onder andere naar factoren die stress veroorzaken bij dieren binnen een populatie en het vermogen van dieren zich aan te passen aan een veranderende omgeving.

3 MONITORING EFFECTEN VAN HET BEHEER

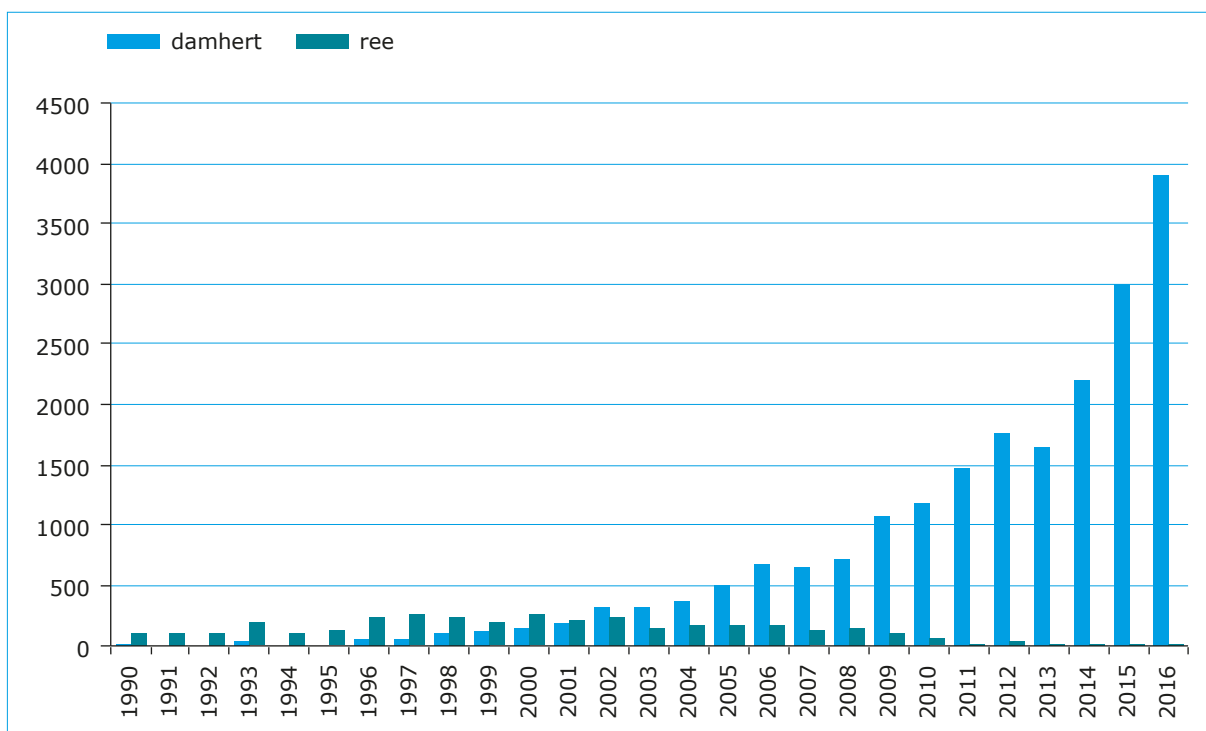
3.1 BEHEER BINNEN LEEFGEBIED

3.1.1 Populatieontwikkeling

In de AWD vinden sinds 1990 tellingen plaats van de damherten. Dit gebeurt volgens de landelijk vastgestelde methode, ontwikkeld in overleg met Alterra. Omdat de gehanteerde telmethode in al die jaren dezelfde is geweest, geeft de trend een betrouwbaar beeld van de ontwikkeling van de populatie. De populatie blijkt de laatste jaren nog met gemiddeld 20% per jaar te groeien en er is nog geen zicht op stabilisatie.

Op dit moment leven er in de AWD minimaal 3907 damherten. Meer dan driekwart van de populatie bestaat uit hinden en kalveren. Mannelijke dieren trekken het leefgebied uit en worden in de bufferzones of buiten het leefgebied geschoten, zie ook paragraaf 2.2.

Het ree is inmiddels vrijwel verdwenen uit de AWD. Er zijn er slechts 3 geteld in 2016, terwijl er midden jaren negentig ca. 250 dieren aanwezig waren.

Populatieontwikkeling damhert en ree (1996-2016)

3.1.2 Flora en fauna

In 2015 hebben diverse landelijke kennisinstellingen de effecten van de damherten op de biodiversiteit onderzocht (Floron, De Vlinderstichting, EIS (European Invertebrate Survey) Nederland, Zoogdiervereniging en Unie van Bosschappen). De onderzoeken tonen aan dat de hoge graasdruk van damherten in de AWD negatieve effecten heeft op de biodiversiteit van het gebied. Zie het damhertendossier www.waternet.nl/awd voor alle onderzoeksgegevens die tot nu toe verzameld zijn.

Samengevat komt het erop neer dat:

- Er een negatieve invloed is op vooral bloemplanten, daarbij gaat het niet alleen om zeldzame planten, maar ook om algemene soorten die cruciaal zijn als waard- of nectarplant voor insecten;
- De struik- en jonge boomlaag in duinbossen zwaar leidt onder de vraat van damherten;
- De Europese Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen onder druk staan. Dit uit zich met name in de 'duingraslanden' en in de 'duinbossen'. Dit zijn de Natura 2000 habitattypen H2130 'Grijze duinen' en habitatype H2180 'Duinbossen'. Voor beiden geldt in het gebied een opgave voor uitbreiding (oppervlakte) en verbetering (kwaliteit). Vooral de kwaliteit van deze typen staat onder druk;
- De effectiviteit van met Europese subsidie genomen herstelmaatregelen door de damherten dreigt teniet te worden gedaan. De EU heeft in een brief haar zorg daarover geuit.

Met het voorgenomen beheer blijft het aantal damherten de komende jaren nog hoog. Pas over 5 jaar zal de streefstand (800 damherten) bereikt kunnen zijn. Herstel zal naar verwachting tijd kosten en niet meteen aantoonbaar zijn. De monitoring bestaat uit de volgende elementen:

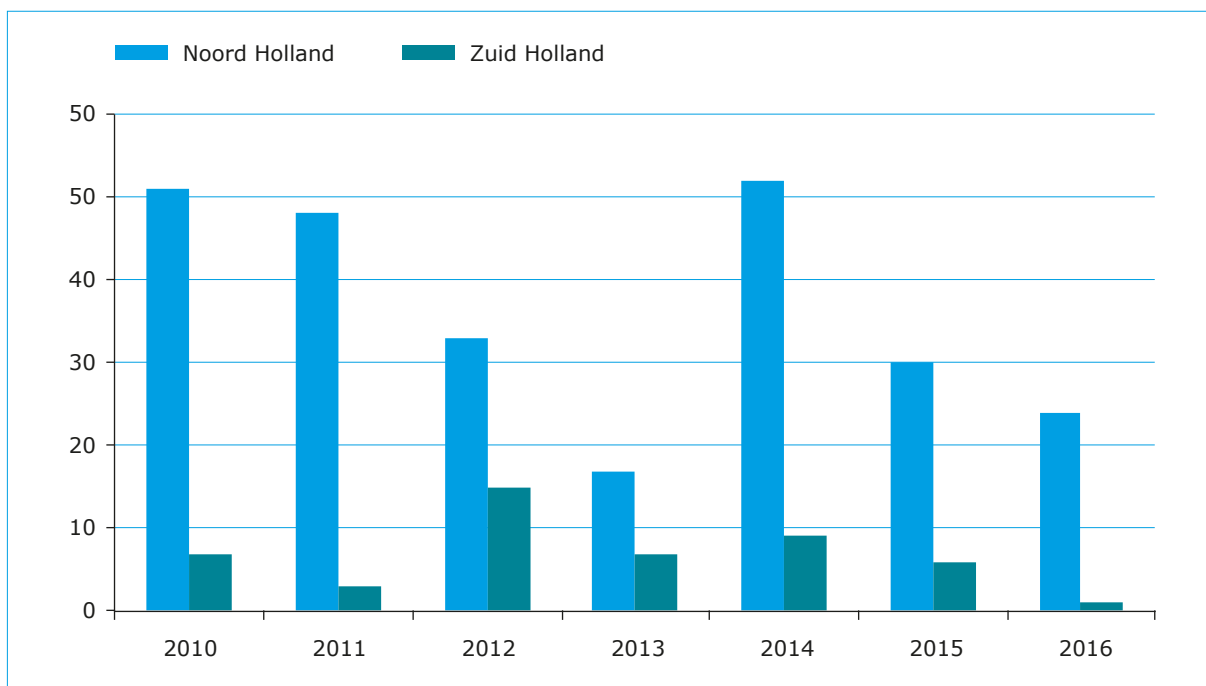
- In de komende jaren inventariseren de hierboven genoemde kennisinstellingen en Waternet alle gegevens die nodig zijn om de in 2015 uitgevoerde onderzoeken over 5 jaar te kunnen herhalen;
- Waternet blijft zelf onderzoeken uitvoeren naar de effecten van damherten; rapporten zijn te vinden in het damhertendossier;
- De monitoring in het kader van het Natura 2000 beheerplan volgt een eigen spoor. Momenteel vindt er nog landelijke afstemming plaats voor de precieze invulling van de Natura 2000 monitoring. Vegetatiekarteringen vormen de basis voor een nieuwe habitatypekaart, op basis waarvan de provincie toetst of de instandhoudingsdoelstellingen gerealiseerd zijn.

3.2 BEHEER BUITEN LEEFGEBIED

3.2.1 Verkeersveiligheid en overlast

Uit de evaluatiegegevens van de tot nu toe uitgevoerde maatregelen blijkt dat de damhertkerende rasters, in combinatie met het nulstandbeleid buiten het leefgebied, hebben geleid tot een verbetering van de verkeersveiligheid in de directe omgeving van de AWD. Het aantal aanrijdingen in de hele regio is echter nog wel substantieel. Het grootste aantal aanrijdingen vindt plaats rondom het Nationaal Park Zuid-Kennemerland.

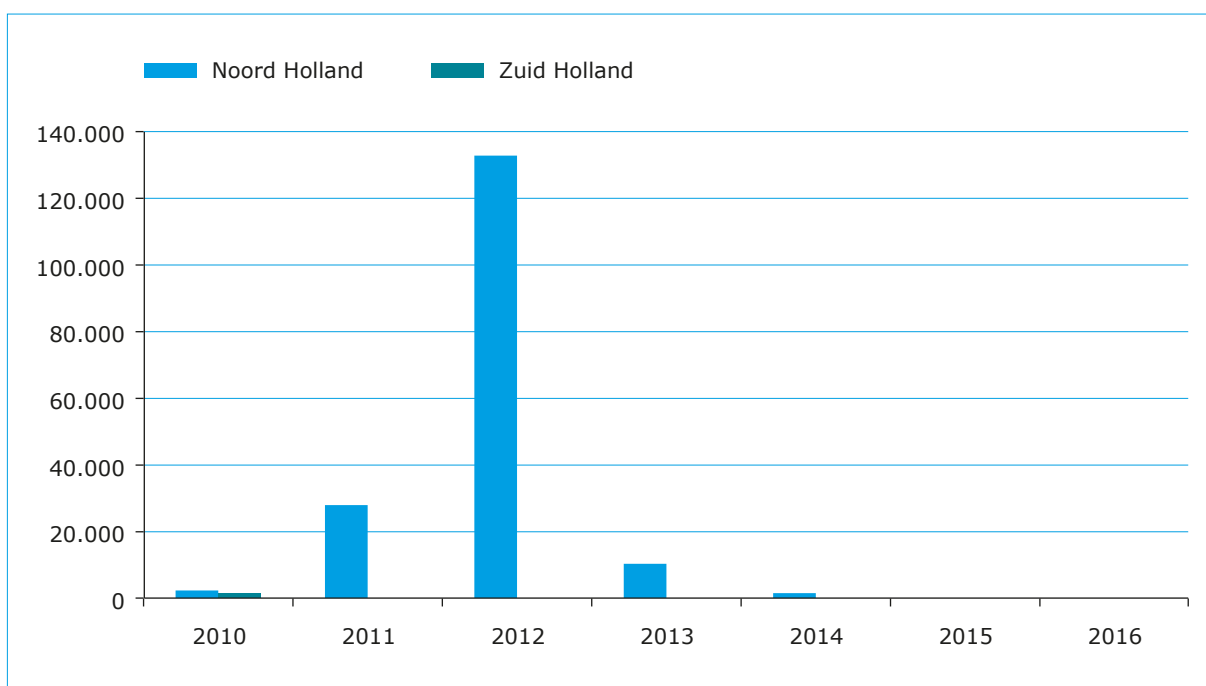
In de gemeente Zandvoort veroorzaakt een grote groep herten, die regelmatig de AWD uittreden, overlast.

Aanrijdingen in Noord- en Zuid-Holland over de periode 2010-2016 (tot en met 31 maart)

3.2.2 Landbouwschade

De damhertkerende rasters in combinatie met het nulstandbeleid buiten het leefgebied hebben ook tot een vermindering van de gemelde landbouwschade geleid. Uit de schadecijfers van het Faunafonds blijkt dat agrarische bedrijven sinds 2011 geen noemenswaardige (bedrijfsmatige) schade hebben gemeld. In Noord-Holland is na een piek in 2012 de schade sterk gedaald. In 2015 en 2016 is er in beide provincies geen landbouwschade gemeld.

Landbouwschade in Noord- en Zuid-Holland over de periode 2010 - 2016

3.3 REACTIES UIT DE OMGEVING

Waternet monitort ook de berichtgeving op sociale media. Naar aanleiding van eigen communicatie van Waternet over de uitspraak van de rechter en vervolgens over het feit dat Waternet daadwerkelijk met het beheer in de AWD was gestart, ontstond er twee keer veel activiteit op sociale media. Dit was zowel emotioneel als inhoudelijk. Naar aanleiding van de tweede berichtgeving waren er opvallend veel steunbetuigingen aan de boswachters voor de wijze waarop zij het beheer uitvoeren. Er zijn enkele initiatieven gesignaleerd (op Facebook) om het beheer te stoppen, maar deze acties zijn klein gebleven.

Na de uitspraak van de rechter en tijdens de uitvoering van het beheer hebben de landelijke en regionale media veel aandacht besteed aan de damherten in de AWD op televisie, radio en in dagbladen. Hieruit blijkt over het algemeen waardering voor de zorgvuldigheid waarmee het proces doorlopen is en het beheer door de boswachters wordt uitgevoerd

Bij Waternet en de gemeente Amsterdam is een tiental klachten en vragen binnengekomen, vooral emotionele reacties. Ook stellen bezoekers vragen aan de boswachters en bij het bezoekerscentrum.

De groep herten die regelmatig aan de zuidkant van Zandvoort buiten de AWD treedt haalt regelmatig het nieuws. Ze veroorzaken overlast in het dorp maar mensen zijn ook bezorgd en willen voorkomen dat deze groep wordt afgeschoten. Over het beheer aldaar houdt Waternet contact met de gemeente Zandvoort en vraagt de gemeente de communicatie hierover met haar bewoners te onderhouden.

Het beheer buiten het leefgebied wordt al langere tijd uitgevoerd en heeft niet tot overmatige aandacht in de media of social media geleid.